

KØBENHAVNS POLITI POLITIGÅRDEN

Indtil kort før århundredeskiftet i 1900 udgjorde Området ved og omkring Politigården en del af Kalvebod Strand. Arealet var opfyldt havbund og havde udviklet sig til et vildnis, efter at Vester Vold var blevet gravet væk og brugt som opfyld. Kajanlæg blev etableret, og rundt omkring på det store område lå der bl.a. nogle tømmerhandlere og en ca. 5.900 m² stor tømmergrav. De eneste grundmurede bygninger i området var første etape af Glyptoteket, Vestre Hospital samt Vestre Elektricitetsværk. Området, som siden hen er blevet kaldt Rysensteens Kvarteret, lå ubenyttet hen i nogle år, tømmergraven blev opfyldt, og i 1906 blev der udarbejdet en gadeplan for området. Herefter begyndte byggepladser at skyde op i kvarteret.

Ved retsplejereformen i 1916 blev det bestemt, at stat og kommune i fælleskab skulle opføre en bygning for Københavns Politi, der hidtil havde haft til huse i Domhuset på Nytorv, og man bestemte sig hurtigt for, at den nye politigård skulle ligge ved den gamle Rysensteens bastion.

Arkitektopgaven blev i første omgang givet til stadsarkitekten Wright, men efter kritik af hans projekt blev opgaven i sommeren 1918 givet videre til arkitekt og professor **Hack Kampmann** (1856-1920), og allerede i august 1918 påbegyndtes udgravningen af grunden.

Byggeriet skulle finde sted i den opfyldte tømmergrav, og derfor blev det nødvendigt at fundamenter hele byggeriet ved hjælp af 3816 nedrammede 3½ meter lange jernbetonpæle.

Arkitekt Hack Kampmann havde flere medhjælpere på byggeriet, ikke mindst arkitekterne **Aage Rafn** (1890-1953) og **Holger Jacobsen**, men også sønnen, arkitekt **Hans Jørgen Kampmann** (1889-1966), samt arkitekt **Anton Frederiksen** (1884-1967), sidstnævnte dog som konduktør på byggeriet.

Især den unge arkitekt Aage Rafn fik en betydelig indflydelse på bygningens udformning.

Hack Kampmann døde den 27. juni 1920, og han nåede således ikke at opleve andet end udgravning af grunden til selve byggeriet, hvor grundstenen først blev lagt den 6. november 1920.

Politigården stod færdig ved årsskiftet 1923-24, men bygningen blev først taget i brug den 2. februar 1924, hvor 1. Politiinspektorat (ordenspolitiet) flyttede ind. Den officielle indvielse af bygningen fandt sted den 30. marts samme år.

Byggeriets pris var sat til 9,87 millioner kroner, som var bevilget af kommunen og staten i forening. Den færdige bygning kom imidlertid til at koste **12,3 millioner** kroner, og heraf blev ca. 10 %, eller omkring 1 million kroner, anvendt til udsmykning.

Politigården er specielt kendt som den sidst opførte nyklassicistiske bygning i Nordeuropa. Indvendigt er bygningen inspireret af den sydeuropæiske renaissance samt barokkens arkitektur. Hertil kommer mange fine detaljer i bygningen inspireret af antikt romersk kunsthåndværk og moderne art deco.

Den 1. april 1938 blev bygningen overdraget til staten, idet Rigspolitiet var oprettet ved lov nr. 166 af 5. maj 1937.

Politigårdens ydre

Set udefra virker Politigården som et stort og strengt kompleks, men bygningen er skabt til stedet, idet arkitekten i høj grad har været påvir-

ket af det særlige miljø, der var opstået omkring Politigården på opførelsestidspunktet. Bygnings ydre skulle stå hårdt og afvisende over for omgivelserne: Kulbunker, flæskehal, godsbanegård, store forskelligartede, røde kontorbygninger afvekslende med mere lemfældigt småbyggeri. Det var arkitekternes ide at vende vrangen ud på bygningen og lade skønheden komme frem inde i selve bygningen. Rafns forbillede til den ydre facade var pakhusene i Londons dokker. Facaden blev pudset med grov mørtel og støbesand, hvorved facaden i høj grad blev modtagelig for kulstøvet fra kullagrene langs Kalvebod Brygge. Oprindelig havde Rafn haft et ønske om at skal-mure facaderne med hvidgule flensborgsten, men dette projekt måtte opgives af økonomiske årsager.

Allerede i 30'erne blev det nødvendigt at renovere/rense facaderne, som var stærkt forurenede af kulbunkerne ved havnen.

Alle vinduer på Politigården åbnes indad, idet den ensartede og strenge facade ikke må brydes. En anden detalje er, at alle vinduer er lavet uden midterpost, men indsat i hvide rammer med en ornamenteret zinkliste omkring.

Politigårdens eneste ydre udsmykning findes

Politigården fotograferet fra Polititorvet i slutningen af 1920'erne

ved indgangen fra Polititorvet, hvor der på hver side af kolonnaden ses to jernbure, der har monteret en stjerne foroven. Jernburene symboliserer tidligere tiders gabestok, medens stjernerne symboliserer vægterstaven, der blev kaldt en morgenstjerne. Stjernemotivet ses i øvrigt som en stor del af Politigårdens udsmykning.

Der er adgang til bygningen fra henholdsvis Polititorvet (tidl. Hambroes Torv) og Otto Mønstedes Gade (tidl. Soldenfeldtsgade). Fra Polititorvet er der via en trappe adgang til den runde gård og fra Otto Mønstedes Gade via trapperum til den firkantede gård. Denne sidstnævnte adgangsvej er dog lukket for nærværende. Yderligere er der selvfølgelig adgang til bygningen via de to servicegårde kaldet gård 2 og gård 4. Fra Polititorvet kunne man oprindeligt – gennem den midterste bueåbning – se direkte ind til nichen i den firkantede gård, hvor statuen ”Slangedræberen” står. Dette er nu ikke muligt, idet der er opsat et ”bur” for Politigårdens adgangskontrol.

De indre gårdrum

Den runde gård – 1615 m² – er Aage Rafns idé. I sine tidlige skitser til Politigården opererer Kampmanns ikke med en rund, men med en firkantet gård. Rafn har hentet inspiration fra Pantheon i Rom/Italien og fra den mauriske fæstning Karl d. 5.s palads i Alhambra/Spanien. Den runde gård har en diameter på 44 meter, næsten som Pantheon, der har en diameter på 43,4 meter. I den runde gård er der 44 søjlepar (88 søjler), der bærer kontorer og gange. Søjlerne, der er opført i fransk kalksten (Vaurain), har den styrke, der skal til for at bære etagerne over. Gangen på tredje sal blev lagt bag ved en balustrade, hvorved Rafn brød gårdens/cylinderens sider og derved modvirkede fornemmelsen af, at man opholdt sig i en skakt. Alle facader i den runde gård og gulvet i kolonnaden er beklædt med donaukalksten, medens gårdens store runde gulvflade er beklædt med fliser af danske faxekalksten.

Den Runde Gård, kolonnadens bagvæg

Den firkantede gård – 537 m² – er også opført efter Rafns idé. Han har kraftigt ladet sig inspirere af arkitekten Palladio og hans lille gårdrum i ”Santa Maria della carità” i Venedig/Italien. Den firkantede gård er Politigårdens centrale rum. Kampmann og Rafn var uenige om gårdens udformning. Kampmann ønskede et atrium med fire søjler, en større loftsåbning og en forsænkning i gulvet til regnvand; men Rafn fik med renæssancens mester Palladio som forbi- lede sin gård med otte søjler.

De otte korinthiske søjler er opført i faxemarmor og med kapitæler i Savonnière, efterligninger fra Marmorkirken. Søjlerne bliver slankere i højden, hvilket indebærer, at den firkantede gård umiddelbart virker højere – der er 13 meter til loftet. Væggene er opført i savonnièrekalksten og gulvet i donaukalksten. De kraftige vinduer over dørene forvrænger proportionerne, idet dørene ser ud til at være for lave, men faktisk er de af normal højde. Hensigten med dette virkemiddel er at få gården til at virke højere. I loftets ses

svastikamotivet, som bliver brugt flere steder i udsmykningen af Politigården.

Som afslutning på Politigårdens hoveddakse er der i Mindegården en stor niche, hvor broncestatuen ”Slangedræberen” er placeret. Det er usikkert, om nichen oprindeligt var beregnet til en skulptur, og inden ”Slangedræberen” blev opstillet i 1925, var det også på tale at opstille en statue af Justitia. Den fire meter høje ”Slangedræberen” er skabt af kunstneren **Einer Utzon-Frank**, og motivet symboliserer det godes kamp mod det onde.

I midten af gulvet, i såvel den runde gård som den firkantede gård, ses stjernemotivet igen tydeligt, idet stjernerne begge steder skjuler afløbet til regnvandet.

Forhallen, forkontoret, Parolesalen og politidirektørens kontor

Den lange forhal ved politidirektørens kontor er udformet som en spansk klostergang, og der knytter sig en særpræget historie til det meget specielle svastikamønstrede terrazzogulv i forhallen: Mønstreet er tegnet af en italiensk terrazzokunstner, og da motivet blev forelagt Rafn, fandt han det noget ensformigt og forvirrende. Han begyndte derfor at ”viske” med sin finger, hvorved tegningen af gulvet blev noget udtværet. Rafn blev betaget af resultatet, og således blev motivet til – inklusive ”klatter”.

Ved indgangen til forkontoret prydes døren af en kæmpemæssig muslingeskal, der er næsten lige så høj som selve døren, som fra gulv til loft er indfattet i blågrøn marmor. Det er usikkert, hvorfor man har anvendt muslingemotivet ved indgangsdøren, men ikke desto mindre giver det de bagvedliggende kontorer et særligt præg.

Langs væggen står 22 (oprindeligt 24) spinkle bronzestole, som Rafn har tegnet specielt til Parolesalen. På grund af slitage er stolene nu opstillet i forhallen, hvor de skånes for yderligere slitage. Yderligere en stol er i dag udstillet på Kunstindustrimuseet, og en anden står udstillet på Polithistorisk Museum. En anekdote fortæl-

ler, at da stolene skulle fremstilles måtte de ikke koste mere end 500 kroner pr. styk. Det vidste den kongelige bronzestøber Rasmussen, og da regningen kom lød den på 499 kroner og 99 øre. Forhallen krones af et svagt hvælvet loft, der nærmest svæver over lokalet, og det afsluttes i hver ende i en tom niche. Fra loftet hænger 2 lamper, der er specielt designet til forhallen og til parolesalen. Lamperne er udført i patineret bronze. Lampernes spinkle kædeophæng bevirker, at lampen får en stor tyngde i rummet.

Forkontoret, der ligger mellem politidirektørens kontor og Parolesalen, er rundt og væggene i lokalet er beklædt med marmorstuk. Loftet er udsmykket som en kæmpemæssig rund sort muslingeskal. Gulvet i forkontoret er prydet af et smukt mosaikgulv, som blev udført af kunstneren Agnete Warming.

Parolesalens gulv er belagt med sortmarmorret marmor; dørkarmen er i marmor; vægge og lofter er udført i marmorstuk, og de 2 ottekantede søjler for enden af parolesalen er ligeledes opført i marmorpuds. ”Det ottekantede” går igen i stukken på vægge og i lofter. I loftet ses igen svastikamotivet. I hjørnerne er parolesalen udsmykket med 4 kaminer, der dog ikke kan og aldrig har været anvendt pga. manglende aftræk.

Det 8 meter lange bord i midten af parolesalen er udført i massiv dansk moseeg, og bordstellet, der er udført i bronze, er tegnet af Rafn.

Parolesalen benyttes i dag som mødelokale og tjener samtidig som bibliotek for Københavns Politi. I loftet hænger to af **Poul Henningsens** (1894-1967) klyngelamper. Det er lidt ”skæbnens ironi”, at PH’s lamper pryder lokalet, idet PH var en af de største kritikere af såvel Politigårdens arkitektur som bygningens udsmykning. Oprindeligt hang der i parolesalen to lamper mægen til dem, der endnu hænger i forhallen, men på grund af det ringe lys blev de i 30’erne skiftet ud med PH’s lamper. Rundt om bordet stod op-

I Mindegårdens central niche står kunstneren Einer Utzon-Franks

rindeligt de 24 stole, hvoraf 22 i dag er opstillet i forhallen.

Politidirektørens kontor er fra gulv til loft panelbeklædt med dansk fyrretræ. Øverst i hver af endevæggens hjørner er der en lille niche, og i en af nicherne står en buste af Aage Rafn. I panelvæggens felter er der ophængt oliemalerier af tidligere politidirektører i København, og man kan roligt sige, at den nuværende politidirektør bliver ”kigget over skulderen”.

Der er tradition for, at den siddende politidirektør indretter kontoret, og den nuværende politidirektør, Hanne Bech Hansen, har sammen med Hviids Tegnestue bl.a. valgt at lade den franske designer **Philip Starck**'s møbler præge kontoret. Hovedfilosofien i indretningen har været at opnå

en kontrast mellem det eksisterende, fredede rum og de tilføjede møbler, der er udført i læder, råglas og aluminium.

Den særprægede loftslampe ”Birds, birds, birds” er tegnet af den østrigske designer **Ingo Maurer**.

Politigårdens trapperum

Politigården trapperum er alle placeret symmetrisk i forhold til bygningens hovedakse. Fra forhallen ved Otto Mønstedts Gade er der adgang til Politigårdens mest storslåede trapperum. Via trapperummet er der adgang til Mindegården samt til selve Politigårdens indre. Loftet i trapperummet er hvælvet i et ottekantet mønster. Loft og vægge er udført i savonnièrekalksten, mens trappetrinene er lavet i donaukalksten. Trappen

bronzestatue "Slangedræberen", der blev købt til stedet i 1925

er sparsommeligt oplyst, og arkitekten har derved opnået, at den firkantede gård virker mere overvældende, når man træder ud i den fra trapperummet.

Inde i selve Politigården findes **to centrale, lukkede trapperum**, hvortil der er adgang fra den runde gård. Trapperne løber på alle etager ud i en rotunde, der forbinder bygningens krumme og lige gangforløb. Rotunderne har på hver etage otte ind- og udgangspartier eller indfatninger, der alle har samme størrelse, og som er placeret med samme indbyrdes afstand. Dette er medvirkende til, at orienteringsevnen ofte svigter i rotunderne.

Der findes også **fire åbne trapperum** på Politigården. De to af trapperummene er **ovale**, mens de to andre er **cirkulære**. Rafn har benyttet sig af

virkemidler, så trapperne nærmest "svæver frit" i rummet. Effekten er opnået ved, at stukken under trappen ikke er ført helt ud til væggen, hvorved der er skabt "skyggevirksomhed" mellem trappe og væg. Desuden er gelænderet mellem trappe og væg kun fastgjort til trappen. Reelt er trapperne udført i en jernbetonkonstruktion og de er fastgjort til væggene. I bunden af trapperummene er belysningen en smule dunkel, hvilket bevirker, at blikket automatisk følger trappens spiral op mod lyset. Trappen, der er opført i jämtlandssten, snor sig op i en kurve, der er bestemt af rummets form og afsluttes smukt med en rund balkon/niche. Trappernes spiralform er asymmetrisk i forhold til hinanden afhængig af, hvor de er placeret i forhold til bygningens midterakse.

Kontorer og gange

Man har med rette sagt om Politigården, at Mdens indre er som en **labyrint**. Rotundernes udformning – på opførelsestidspunktet var der ikke nogen identifikationer på, hvad der gemte sig bag de enkelte døre – gør, at selv stedkendte medarbejdere må standse op for at orientere sig. Politigården indeholder en mængde buede og lige gange af forskellig længde. Den længste, lige gang løber mellem de to runde, åbne trapperum – langs med Otto Mønstedts Gade – og har en længde på over 100 meter. For at bryde monotonien har gangene fået individuelt præg i form af forskellig/varieret farve, der er påført blændingerne rundt om dørene og vinduesindfatninger. Der er dog ikke tale om en systematisk farveplan, der gør orienteringen i bygningen lettere.

Forhallen ved politidirektørens kontor og Parolensalen

Udsmykning

Farven i blændinger ved dørene til Politigårdens kontorer og indfatningerne til vinduerne er fremkommet ved, at marmorpuks er iblandet farvestof. Massen er herefter påført blændinger og indfatninger, hvorved der er fremkommet en silkeagtig overflade. Farverne varierer mellem sort, rød, grøn, gul og grålige nuancer, f.eks. er den irgrønne nuance fremkommet ved at blande pulveriseret kobber i marmorpuksen.

Sternemotivet og Politigårdens lamper: Sternemotivet, der er anvendt i alle lamper på og i Politigården, symboliserer tidligere tiders vægterstav. I antikken blev den femtakkede stjerne (pentagonen) tillagt magiske og symbolske egenskaber. Sternemotivet ses i fem forskellige typer, som hver især optræder forskellige steder i bygningen. Den femtakkede er den mest anvendte, og symbolet anvendes på flere måder, bl.a. i stor udstrækning på Politigårdens lamper. I de to forhaller og i de indre gårde har lampen form som en femtakket stjerne, hvorfra der udgår en svungen arm (vægterarmen), der holder en fakkelt, der er smykket med et højt, mælkehvidt lampeglas. Samme fakkelmotiv genfindes i lamperne på de indvendige gange. Disse lamper har dog cirkulære vægplader, og kontakterne er femstjernede. Trapperummenes lamper er udformet som en femtakket stjerne, der bærer et cylindrisk glas. Stjernen ligger her vandret, og en af stjernens takker er fastgjort til en aflang vægplade. På toiletterne er lamperne renset for enhver udsmykning og fremstår i enkle former i en art deco præget stil. De lamper, der hænger fra loftet i forhallen til politidirektørens kontor, er ophængt i fire spinkle kæder, der er fæstnet med ringe til korslagte stænger, som går gennem en rund fatning. I fatningen sidder en stor kegleformet skærm i opaliseret glas. Rafn fandt inspiration til disse lamper i antikkens romerske håndvægte.

Den daværende kongelige bronzestøber Ras-mussen har ud fra Rafns tegninger skabt lamperne,

der alle er udført i bronze. Han har desuden skabt gelændere, hvor vægterarmen går igen som motiv, samt stole og bordstillet til bordet i Parolesalen.

Svastikasymbolet, der er anvendt som udsmykning på gulve, i lofter og på vægge, er et af de **ældste symboler**, vi kender, og det er set bl.a. i hulemalerier. Svastikasymbolet tillægges mange forskellige betydninger, og man mener, at det i det gamle Indien blev benyttet som et sol-symbol. Hvorfor symbolet er anvendt i udsmykningen på Politigården, er uklart, men arkitekten har formentlig med symbolet søgt tilbage til det ”oprindelige”.

Mindevæggene

Mindevæggen for de faldne politifolk under 2. verdenskrig blev afsløret den 19. september 1947 i Mindegården. Den bærer navnene på de 157 politifolk, der satte livet til under besættelsen eller som døde under og efter ophold i de tyske koncentrationslejre. Den 19. september 1944 blev den sorteste dag i dansk politis historie. Kl. 1100, under dække af en falsk luftalarm, iværksatte tyskerne, der den 9. april 1940 havde okkuperet Danmark, ”Operation Möwe” og besatte samtlige store politistationer i Danmark – herunder Politiskolen og Politigården i København. Det tjenestegørende personale, ca. 2000 politifolk, heraf 1012 fra Københavns politi, blev arresteret og deporteret til tyske koncentrationslejre. Resten af de danske politifolk gik ”under jorden”. På væggene er anbragt 12 bronzesøm til brug ved kransophængning.

Folke Bernadotte (1895-1948), der er mindet i den firkantede gård, fik ved sin store indsats udvirket, at både danske og andre skandinaviske koncentrationslejr fanger umiddelbart før 2. verdenskrigs afslutning blev transporteret til det neutrale Sverige. At ikke flere politifolk satte livet til i de tyske koncentrationslejre, skyldes for en stor del den svenske greve, der er mindet ved

en inskription, der blev opsat på væggen i den firkantede gård den 19. september 1949.

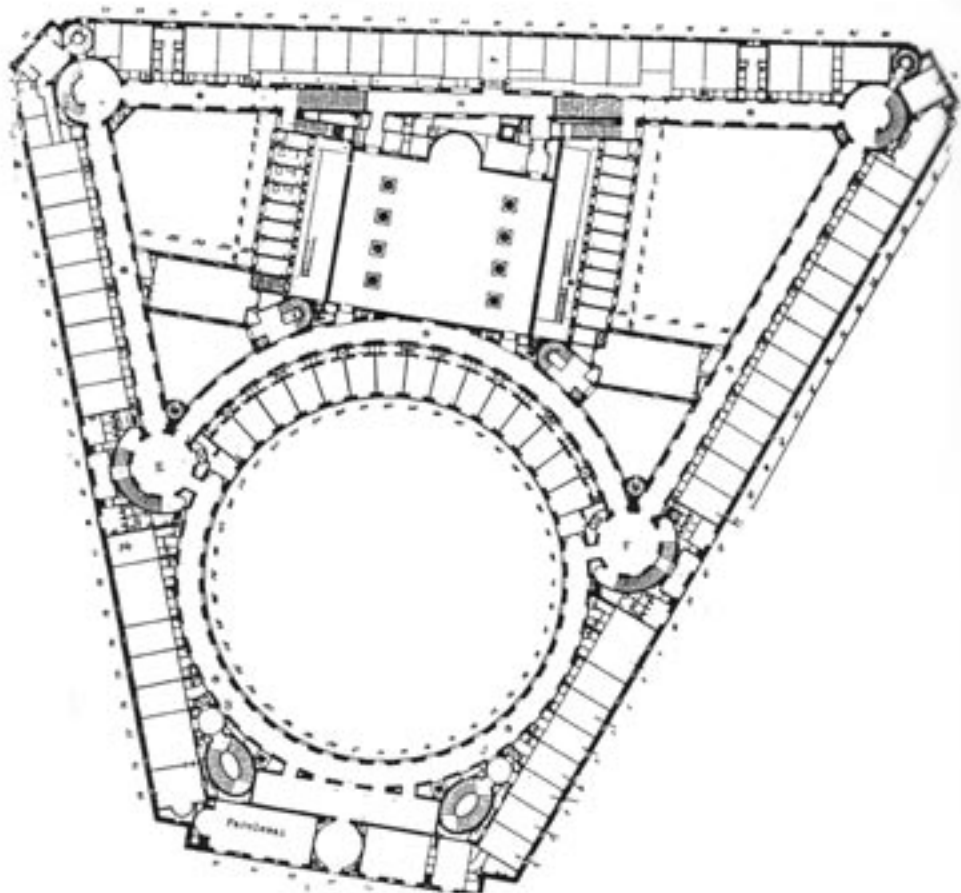
Ole Christensen Rømer (1644-1710) er mindet på væggen over for Bernadotte. Rømer studerede matematik og medicin, og han opdagede lysets tøven i 1675, hvilket gav ham en profesortitel og internationalt ry. I 1681 blev han medlem af Brolægnings- og Vandkommissionen og udarbejdede i 1690 en ny matrikel for hele landet. Han sørgede for opsætning af milepæle på landevejene. Han fik sæde i Højesteret og udarbejdede i 1700 en ny politianordning, hvilket førte til, at han i januar 1705 blev politimester i København – en stilling han beklædte til sin død.

I 1993 indviedes en ny mindevæg, der omfatter de københavnske politifolk, som – efter 2. verdenskrig – er blevet dræbt ved en voldshandling under tjeneste i Københavns Politi.

Afsluttende

Politigårdens nyklassicistiske ydre er desværre blevet sammenlignet med Det 3. Riges arkitektoniske manifestationer, og da udsmykningen desuden indeholder svastikaet/hagekorset, har skridtet kun været kort til også at foretage en ideologisk kortslutning mellem de 2 perioders arkitektur og menneskesyn. I dag blæser der heldigvis andre vinde, og selv om bygningen for forbipasserende kan fremstå hård og afvisende, vil et besøg i Politigårdens smukke indre stille inskriptionen: ”Fremtiden ligner Politigården i København”, som en af Politigårdens gæster har indridset i en vinduesniche, i relief, for pludselig åbner der sig nogle gårdrum, som faktisk ikke har deres lige her på vore breddegrader.

Man har også om Politigården sagt, at den er som billedet af en dansk politimand, hvor der bag et lidt strengt og alvorligt ydre gemmer sig et ædelt indre. Ikke nogen dårlig sammenligning, når vi selv skal sige det.

Udgivet af Københavns Politis Informationsafdeling,
Politigården, 1567 København V, tlf. 3314 1448, lok. 7389.
Internetadresse: www.kbhpol.dk
e-mail: koebenhavn@politi.dk

Rundvisninger arrangeres for foreninger og interessegrupper
ved henvendelse til Københavns Politis Informationsafdeling

